

I. Szladits Károly tanúvallomása elé

Az itt közölt dokumentum egy jegyzőkönyv¹ részlete, melyből Szladits Károlynak a népbiztosok perében tett tanúvallomása ismerhető meg. Szladitsot Ágoston Péter² ügyében hallgatta meg a bíróság, aki 1919-ben – egy vitatott és később érvénytelenné nyilvánított kinevezés után bő fél éven át – kollégája volt a budapesti egyetem jogi karán, s aki a Tanácsköztársaság idején népbiztosként tevékenykedett.

A forradalmak utáni őszön egyébként, tehát még a per előtt számos területen sor került különböző intézményi fórumok előtti felelősségre vonásra. Ennek része volt, hogy az egyetemi testületek felülbíráltak bizonyos kinevezéseket. A budapesti egyetem tanácsa például úgy döntött, hogy az 1918. október 31. és 1919. március 21. közötti kinevezéseket egyedileg felülbírálja, az 1919. március 21. utániakat pedig eleve érvénytelennek tekinti. E döntés eredményeként a Tanácsköztársaság alatt kinevezett hét professzort – Ágoston Pétert (magánjog), Farkas Geizát (agrárpolitika), Jászi Oskárt (szociológia), Kovács Gábor (társadalmi gazdaságtan), Rónai Zoltánt (politikai tudományok), Vámbéry Rusztemet (kriminológia) és Varga Jenőt (gazdaságpolitika) – megfosztották katedrájuktól, és „örökre alkalmatlannak” nyilvánították őket az oktatásra. Megvizsgálták Somló Bódog 1918. december 3-i kinevezését is, ezt azonban a jogi kar tanácsa egyhangú szavazással „fenntartandónak” nyilvánította, az egyetem tanácsa pedig 1920. január 30-án őt magát „igazoltnak” jelentette ki.³ A kinevezések felülvizsgálata mellett az egyetem fegyelmi eljárást is indított egyes tanárok ellen a forradalmak idején tanúsított magatartásuk miatt. Az egyik vidéki lap bécsi tudósítója például a „kommunizmussal vádolt budapesti egyetemi tanárok” ügyében a következő hírt közölte:

„A budapesti tudományegyetem jogi és államtudományi karán alakult igazoló bizottság, amely a tanároknak a kommunizmus alatt tanúsított viselkedését van hivatva felülbírálni, hónapokig tartó tárgyalás és a nyolc tagú vizsgáló bizottság vádirata alapján most döntött. A már korábban felfüggesztett Plósz Sándor, Szladits Károly, Kmetty Károly, Illés József, Groschmidt Béni, Pikler Gyula és Magyari

Takács Péter

„Most már nincs magánjog, nincs közjog, szüntessék be az előadásokat”

Szladits Károly tanúvallomása a népbiztosok perében (1920)

Géza tanárok közül Pikler Gyulát, Plósz Sándort, Illés Józsefet és Szladits Károlyt felszólították, hogy huszonnégy órán belül kérjék nyugdíjazásukat.⁴ A többi professzorokat rehabilitálták, és állásukba ünnepélyesen visszahelyezték őket. A vizsgálatot a felmentések ellenére tovább folytatják, és abban az irányban terjesztik ki, hogy mennyiben volt részük a vád alatt álló professzoroknak Kun Bélának alkotmánytervezetének elkészítésében. Az idevonatkozó bizonyítékokat a bizottság már egybegyűjtötte. Kompromittáló vádat csak Kmetty Károly ellen hoztak fel, aki vallomásaiban azokat rágalmaknak minősítette. A vizsgálatot erélyesen folytatják.”⁵

A népbiztosok pere⁶ a Budapesti Királyi Büntető-törvényszéken zajlott, az 1919. augusztus 19-én kihirdetett 4039/1919. számú M. E. rendeletben szabályozott gyorsított eljárás szabályai szerint. A per 1920. július 5-én kezdődött és nyilvános eljárási részében november 22-ig tartott. A gyorsított eljárás ellenére 98 tárgyalási napot tartottak. Egyes elemzők szerint a bíróság – feltehetőleg a nemzetközi viszonyokat jellemző bizonytalanságokra és a belpolitikai helyzetre is tekintettel – nem siette el a dolgokat; inkább arra törekedett, hogy a per elhúzódjon.

Szladits Károly 1906-ban⁷

A fél évet sem elérő pertartam mindazonáltal ezt nem támasztja alá. Az ítéletet 1920. december 28-án hirdették ki.

A perben a Tanácsköztársaság tíz egykori népbiztosát vádolták. Mivel a kommün legfőbb vezetője, Kun Béla, a tanácskormány elnöke, Garbai Sándor, valamint más biztosai, illetve helyetteseik⁸ elmenekültek vagy elrejtőztek, a hatóságok Vántus Károly és Nyisztor György földművelésügyi, Haubrich József kereskedelemügyi és hadügyi, Bokányi Dezső munkaügyi és népjóléti, Bajáki Ferenc, Dovesák Antal és Kelen József „szociális termelésügyi”, Kalmár Henrik német ügyekkel foglalkozó, Szabados Sándor közoktatási, valamint Ágoston Péter külügyi, majd igazságügyi népbiztost állították bíróság elé.

A vádindítványt eredetileg „Kun Béla és társai” ellen fogalmazták meg, a körülmények miatt azonban a per iratain a „Vántus Károly és társai” jelzés szerepelt. A vád tárgyává tett bűncselekmények köre a per során módosult: a vádlottakat először gyilkosságok és egyéb bűncselekmények elkövetésével, később, 1920. november 3-ától gyilkosságra való felbujtással, valamint felségsértéssel, lázadással és pénzhamisítással vádolták. A bírói tanács elnöke Stocker Antal volt, aki korábban a Tanácsköztársaság egyik különítményének, a Cserny-csoportnak a perét tárgyalta, s annak történetét meg is írta.⁹ A bíróság mindegyik vádlottat bűnösnek találta, s négyüket – Ágostont, Bokányit, Haubrichet és Vántust – halálra, a hat további életfogytiglani fegyházra ítélte.

Az ítéleteket ugyanakkor nem hajtották végre, mert Szovjet-Oroszország egy hadifoglyokkal kombinált fogolycsere keretében javaslatot tett kiadatásukra (a javaslat szerint Oroszország a letartóztatott kommunisták kiadatásáért elengedné az első világháború során vagy azután ott elfogott és fogva tartott magyar katonákat).

„A tíz népbiztost – fogalmazott Csicserin orosz népbiztos 1920. december 30-i jegyzékére válaszolva Teleki Pál miniszterelnök egy táviratban, 1921. január 4-én – a magyar kormány az összes Oroszország területén lévő foglyokkal szemben kiadja. [Az elítéltek] Magyarországon való tartózkodásához a magyar kormány nem járul hozzá, és ha egyszer elhagyták az országot, többé vissza nem térhetnek. Bármikor történő visszatérésük esetén az ítélet végrehajtását foganatosítani fogja.”¹⁰

Az elítéltek átadására – az 1921. július 28-án Rigában aláírt megállapodás alapján – 1922 februárjában került sor. A kiadottak a Szovjetunióba kerültek, onnan közülük sokan Nyugat-Európába távoztak, mások ott maradtak. Ez így volt a népbiztosok esetén is; körükben az ott maradtak közül öt volt népbiztos a sztálini koncepciók perek áldozataivá vált az 1930-as években.

Ágoston Péter már a kommün kormányának megalakulása előtt is kormányzati hivatalt viselt (1919. február 20-tól belügyi államtitkár volt a Berinkey-kormányban), s néhány napig a Tanácsköztársaság bukása, vagyis 1919. augusztus 1. után is miniszter maradt: az antant kérésére a Peidl-kormányban külügyminiszteri tisztséget töltött be, az 1919. augusztus 6-i letartóztatásáig. A Forradalmi Kormányzótanácsban betöltött státuszát és tevékeny-

ségét illetően – az alapos történelmi elemzések ellenére (s feltehetőleg a forradalmi idők „rendetlenségével” is összefüggésben) – mindmáig maradt némi bizonytalanság. Eleinte külügyi népbiztoshelyettes volt (ebben a minőségében formálisan Kun Béla helyettese), és Bécsben, illetve Budapesten folytatott tárgyalásokat az antant képviselőivel, majd hivatalosan (1919. június 24-től) igazságügyi népbiztos lett, ezt a feladatkört azonban gyakorlatilag Rónai Zoltán belügyi népbiztoshelyettes látta el.

Ágoston Péter védelmét Ujlaki Géza látta el.¹¹ A védelem stratégiája annak hangsúlyozásán alapult, hogy Ágoston csak utólag, az újságból értesült népbiztossá való kinevezéséről,¹² valamint hogy kinevezése – mivel nem kommunistának, hanem szociáldemokratának tekintették – a kommün politikáját a mérsékelttség irányába vitte.¹³ Az első körülményt illetően a vád az ellenkezőjét állította. A bizonyíthatóság szempontjából nagy jelentősége volt annak a beszélgetésnek, ami a budapesti jogi kar dékáni szobájában 1919. március 21-én délelőtt zajlott. Itt többen voltak jelen: az akkori dékán, Vámbéry Rusztem, valamint Szladits Károly, Navratil Ákos, Illés József s talán mások is.

Az eljárás során Ágoston Péter azt állította, hogy 1919. március 21-én reggel bement az egyetemre, hogy megtartsa óráit, de megtudta, hogy az oktatás szünetel. Felkereste a dékánt, s a dékáni szobában tartózkodó kollégák „gratuláltak a kinevezéséhez”. Valójában tehát azt állította, hogy egyetemi kollégáitól hallotta először, hogy Kun Béla helyettese lett. Miután pedig kijelentette, hogy a megbízást nem fogja elfogadni, a kollégái azt mondták neki, hogy szükség lenne az új kormányzatban mérsékletére.¹⁴ Ez – túl azon, hogy nehezen hihető – elég szerencsétlen védelmi stratégia volt, hisz ha a tanúk megerősítik, akkor saját maguk alatt vágták volna a fát. Hát nem is erősítették meg egyértelműen.

Más részletek szerint Ágoston megkérdezte a dékántól, hogy tartson-e előadásokat. A tanúk emlékezetének itt arra kellett (volna) kiterjednie, hogy milyen formában kérdezte ezt: „tartson-e órákat népbiztoshént”, amint ez Vámbéry tanúvallomásaiban szerepel, vagy tartson-e órákat, „ha elvállalja a megbízatást”. Szladits vallomása, mint látjuk majd, ez utóbbit erősítette, vagyis azt, hogy Ágoston ekkor még nem döntött a megbízás elfogadásáról.¹⁵

A probléma csak az volt, hogy Szladits némileg más-ként emlékezett az ügyészégi kihallgatáson és a bíróságon, sőt – a történészek számára az is, hogy – a november 2-i tanúkihallgatásáról is két jegyzőkönyvváltozat maradt fenn: az egyik egy kézzel írt szöveg, amely jóval részletesebb a hivatalosan felvett jegyzőkönyvnél. A leghelyesebb, ha e tekintetben az anyagokat részletesen megvizsgáló történészti idézem.

„Megegyezik a két változat abban – írja Ormos Mária –, hogy a tanú »nem tudta« felidézni a március 21-i beszélgetésben elhangzottakat, de arra jól emlékezett, hogy Ágoston nagyon levert hangulatban volt. »Annyira, hogy a feleségem (a jegyzőkönyv szerint ő maga) mondta, hogy Ágostonnak sem tetszik, úgy látszik, a dolog, mert úgy jár; mintha savanyú almába harapott volna.« A jegyzőkönyv szerint Szladits úgy nyilatkozott, hogy Ágoston ekkor még

nem tudta, hogy végül is »átmegy-e a külügybe«. Vallo-
mását Szladits Károly így folytatta: *»Elég sokáig voltunk
együtt, és az is bizonyos, hogy mi, akik olvastuk, megnyug-
vással olvastuk, hogy olyan ember is van a névsorban, aki
komoly, higgadt ember.«*

Itt a bíróság elnöke, a kézzel írt változat szerint közbeszólt. *»Később bi-
zonyára nem tartotta meg a jó véleményét. Tanú:
de, az Ágoston május-
ban mondta Sólyomnak* (ez minden bizonnyal el-
írás, a valószínű változat a jegyzőkönyvben szereplő
Somló Bódog), *aki meg-
látogatta, azt, hogy igyek-
szik a dolgot jobb felé for-
dítani, és reméli, hogy ez
sikerülni is fog.«* További
kérdésre a tanú kijelentet-
te, hogy a diktatúra idején
Ágostonnal három ízben
találkozott, aki *»Minden
esetben előzékeny volt ve-
lem szemben nagyon.«*

Kizárólag a kézzel írt
feljegyzésben olvasható
a tanúskodás további ré-
sze. E szerint – folytatja
Ormos Mária – az Ágost-
ont védő ügyvéd szerette
volna, ha kiderül, hogy
mégiscsak igyekeztek rá-
beszélni Ágostont a vál-
lalkozásra, és ezért kérte
Szladits rendőrségi kihall-
gatásának a jegyzőköny-
vét, amit a bíróság elnöke elő is kerestetett, de a vonatkozó
szöveget az sem tartalmazta. A továbbiakban a védő és a
tanú párbeszéde így zajlott:

*»Védő: Minek tulajdonította soha nem tapasztalt lever-
állapotát?*

Tanú: *Mert aggodalmi voltak.*

Védő: *Tehát nem örült.*

Tanú: *Nem, nem.*

Védő: *Kérem szépen, milyen embernek ismerte Ágos-
tont? Fanatikus szociáldemokratának vagy stréber-
nek? Vannak ilyen adatai vagy nyilatkozatai?*

Tanú: *Én meggyőződéses szociáldemokratának ismer-
tem írásából és előadásaiból, amelyet a jogászegy-
letben tartott.*

Védő: *És tisztességes embernek tartja?*

Tanú: *Igen, soha inkorrektiséget nem követett el.«*

Mindenesetre Szladits az Ágoston szempontjából fon-
tos március 21-i beszélgetés legérdekesebb problémájá-
ra makacsul nem emlékezett. Ez a vallomás – egyetlen

vonatkozás kivételével – a vádlott mellett szólt. Szladits
memóriája csak abban a kérdésben mondott csődöt, hogy
vajon Ágoston tényleg tőlük tudta-e meg a kinevezését,
és hogy erre miként reagált ő maga, valamint a jelen lévő

többi professzor. Akár el is
fogadhatjuk, hogy valaki
nem emlékszik a jó másfél
évvel korábbi beszélgetés
minden részletére. Ám, ha
valaki idézni tudja a fele-
sége (vagy saját maga) egy
akkori, eléggé lényegtelen
megjegyzését, akkor ne-
héz feltételezni, hogy egy
hosszú beszélgetés leg-
fontosabb részlete teljesen
kiment a fejéből. Miért vi-
selkedett így a professzor?
Minden bizonnyal azért,
mert ha elismeri, hogy
Ágostont ők tájékoztatták,
akkor már az elől a kérdés
elől sem térhet ki, hogy
ebben a helyzetben mit ta-
nácsoltak neki. Ha viszont
erre válaszol, úgy már ön-
maga ellen vall, és bemárt-
ja kollégáit is. Vélhetően
nem volt véletlen, hogy
erről a kérdéstről a tanúként
meghallgatott három pro-
fesszor teljesen egységesen
nyilatkozott.¹⁶

Amint e hosszú idézet is
sugallja, ma már igen nehéz
eldönteni, hogy Szladits
Károly az adott helyzetben
vajon nem emlékezett pon-

tosan, vagy – finoman fogalmazva – „nem volt vakmerő”.
Az életével kapcsolatos egy-két részlet¹⁷ mindazonáltal
óvatosságáról tanúskodik.

Mindezek után alighanem tanulságos pontosan meg-
ismerni, hogy a népbiztosperben, a bíróság előtt miként
nyilatkozott.

II. Szladits Károly tanúvallomása (jegyzőkönyv)¹⁹

A népbiztosok bünperének főtárgyalása.
82-ik nap, 1920. nov. hó 2. kedden.

Dr. Márki-Zay Lajos²⁰

Az ülés kezdődött d.e. 9. óra 30 perckor.

E.:²¹ Az ülést megnyitom. Folytatjuk a félbeszakított fő-
tárgyalást. Dr. Szladics²² Károly egyetemi tanár ur kihall-
gatása következik.

Szladits Károly az 1920-as évek végén, az 1930-as évek elején¹⁸

Dr. Szladics Károly tanu elnök kérdéseire elmondja, hogy Dunaszerdahelyen született 49 éves, róm. kath. vál-lásu, nős, két gyermek apja, foglalkozására nézve buda-pesti egyetemi tanár. A vádlottak közül Ágoston Pétert és Bokány Dezsőt²³ ismeri. Rokonságban vagy ellenséges viszonyban egyikükkel sincs.

E.: Kötelességszerűen figyelmeztetem, hogy tanú mi-nőségben fogom kihallgatni. Köteles legjobb lelkiismerete szerint a tiszta igazat vallani, hogy vallomására esetleg esküt is tehesen. A törvény a hamis tanuzást szigorúan bünteti.

Szíveskedjék megmondani, mióta ismeri Ágoston Pétert?

T: 17 év óta. Nagyváradon ismerkedtem meg vele mint jogakadémiai tanárral. Baráti viszonyban voltunk.

E: És itt Budapesten mely időponttól fogva folytatódott ismeretségük.

T: Csak akkor találkoztam vele, amikor kinevezték a budapesti egyetemre tanárnak.

E: Ágoston megkezdte a budapesti egyetemen előadá-sait?

T: Tudomásom szerint akkor nem tartottunk előadásokat

E: A kommunizmus kitörése március 21-én volt. Méltóztatik-e visszaemlékezni, hogy az nap, vagy másnap ta-lálkozott-e Ágoston Péterrel?

T: Igen, aznap reggel együtt voltunk a jogkari dekaná-tusban többen egyetemi tanárok és Ágoston Péter is oda-jött. Ez 22-én reggel volt, amikor már a lapokban meg-jelent a tanácsköztársaság proklamálása és az a bizonyos népbiztosi névsor is.

E: Erről volt ott akkor szó?

T: Visszaemlékezni a beszélgetés sorára nagyon nehéz, azóta hosszú idő eltelt és nagyon izgalmas napok voltak azok. Bennem csak egy erős benyomás gyökeredzett meg, ti. az, hogy én akkor Ágoston Pétert rendkívül levert, dep-rimált hangulatban láttam, annyira depresszív hangulatban, hogy – mint feleségem még most is élénken visszaemlé-kezik erre – hazamenve azt mondtam feleségemnek, hogy úgy látszik, Ágostonnak nem tetszik ez a dolog, mert úgy jár-kél, mintha savanyú almába harapott volna. Talán triviális a hasonlat, de így fejeztem ki magamat akkor.

E: Azt szeretném tudni, hogy vajon Ágoston Péter ko-rábban is tudomással bírt-e már az ő népbiztosi kinevezé-séről, mintsem ott az urak között megjelent volna, avagy az urak voltak azok, akik értesítették Ágostont, hogy most olvasták az újságokból az ő kinevezését?

[T:] Erre már nem tudok felelni. Ez elmosódott emléke-zetemben. Csak arra emlékszem, hogy a beszélgetés során szó volt arról, hogy Ágoston a kinevezés folytán átmegy-e a belügyminisztériumból a külügybe, mire emlékezetem szerint ő úgy válaszolt, hogy még nem tudja, hogy miként lesz. Ez az, amire pozitíve emlékezem.

E: Más beszélgetés nem folyt akkor az urak között?

T: De bizonyára igen, hiszen elég sokáig voltunk ott együtt és az is kétségtelen, hogy minket, akik olvastuk ak-kor, hogy Ágoston Péter is népbiztosok között van, bizo-nyos megnyugvással töltött ez el, hogy olyan valaki is van a kormányzótanács tagjai között, akit mi komoly, higgadt embernek ismerünk és akitől elvárhatjuk, hogy a polgár-

ság ellen nem fog extremista rendszabályokat alkalmaz-ni. De hogy miről folyt még beszélgetés, arra nem tudok visszaemlékezni.

E: Ismerték már akkor az urak a platformot?

T: Nem ismertük.

E: Akkor azt hiszem, hogy később nem tartották fenn ezt a véleményüket.

T: Kérem, Ágostonra vonatkozólag csak az az egy tu-domásom van még, hogy később, – május végén, vagy június elején – Somló Bódog kollégámnak, aki időköz-ben meghalt, aki azonban az eset után azonnal, vagy leg-feljebb egy-két nappal később előttem és feleségem előtt megismételte az ő szavait, azt a kijelentést tette Ágoston, hogy igyekszünk a dolgot jobb felé fordítani, és remélem, hogy ez sikerülni is fog. Ez csak május végén, vagy június elején történhetett, mert Somló Bódog azért járt akkor Ágostonnál, hogy az ő Erdélybe való utazását segítse elő és Somló június elején el is utazott Erdélybe s a kommu-nizmus végéig ott is maradt.

E: Egyébként a kommunizmus tartama alatt nem talál-kozott Ágostonnal?

T: Három ízben. Először akkor, mikor szegény apósom halála hírért kértem, hogy továbbítsa Nagyváradra. Ágos-ton t.i. még Nagyváradról ismerte családjunkat. A második alkalommal azért kerestem vele érintkezést, hogy felesé-gem elutazását segítse elő. Mindkét esetben nagy előzé-kenységet tapasztaltam részéről.

E: Politikai diskurzus nem folyt az urak között?

T: Közöttünk nem.

E: Köszönöm, nekem nincs több kérdésem.

Dr. Keresztes Gyula bíró:²⁴ Ha tanár urat abban az időben népbiztosi állással kínálták volna meg, elvállalta volna?

T: Én azt hiszem, hogy nem vállaltam volna el.

E: Nekem is van még egy kérdésem. Újságközlemény-ből, vagy hallomás útján tudomást szerzett-e a proletár diktatúra alatt elkövetett kegyetlenségekről, kivégzésekről, pl. Herczeg Géza, továbbá Spenczei és Nikolényi²⁵ ki-végzéséről? Olvasta-e Szamuelynek a lapokban megjelent kiáltványát, az arra vonatkozó rendelkezéseket, hogy ki hova megy rendet teremteni?

T: Igen.

E: Nincs több kérdésem.

Főügyész helyettes: Tudomást szereztek-e Budapes-ten arról, hogy 1918. november óta a kommunisták, akik megalapították a Vörös Újságot, milyen atrocitásokat és erőszakoskodásokat követtek el, nevezetesen tud-e a tanár úr arról, hogy a kommunisták nyomdákat brutális módon megtámadtak és összeromboltak?

T: Ezt az újságokból olvastam és felháborodással érte-sültem akkor róla.

Főügyész helyettes: Méltóztatik talán az időre is vissza-emlékezni, hogy ez még a diktatúra előtt volt?

T: Igen.

Főügyész helyettes: Arról van-e tudomása, hogy a kom-munisták szervezték meg és csinálták a salgótarjáni vé-rengzést,²⁶ ahol sok ember életét vesztette?

T: Erre nem emlékszem, ez már elmosódott az emlé-kezetemben.

Főügyészhelyettes: De ugyebár a népszínházutcai támadásra méltóztatik emlékezni?

T: Igen, az nagyfelháborodást keltett a polgárság körében.

Főügyészhelyettes: Arról van-e tudomása, hogy abban az időben, amikor a kommunisták még szabadlábban voltak, speciel Kun Béla megjelent egyszer az üllőiúti lakatnyában és ott fel akarta lázítani a katonákat?

T: Ezt az újságból olvastam, és úgy emlékezem, őt akkor kiszorították a kaszárnyából.

Főügyészhelyettes: Úgy van. És méltóztatik-e tudni, hogy a népszínházutcai zendülést, ezt a vörös lázadást az előzte meg, hogy a Vörös Újság szerkesztőségéből, a balkonról Kun Béla azzal lázította a tömeget, hogy menjete a Népszavához és romboljátok le?

T: Ezt ilyen alakban nem tudom.

Főügyészhelyettes: De a kommunisták ilyen szerepléséről méltóztatik tudni?

T: Igen, így olvastam az újságban.

Főügyészhelyettes: Ha mindenről előzetesen tudomást méltóztatott szerezni, nem tűnt fel a népbiztosok névsorában, hogy ugyanezeknek a kommunistáknak a neve is ott szerepel?

T: Minden esetre nagyon feltűnt, de mi akkor csak azt láttuk, hogy a kommunista párt és a szociáldemokrata párt kibékült, illetőleg egy bizonyos megállapodásra jutott...

Főügyészhelyettes: Úgy van, megállapodásra léptek.

T: ... és abban a hiszemben voltam úgy én, mint a többi urak ott az egyetemen, hogy ez a magyar nemzet akarta.

Főügyészhelyettes: Hogy tetszik ezt érteni?

T: Kérem, akkoriban az igazat megvallva a Vyx-féle jegyzék olyan lesújtó hatással volt, hogy széles körben az volt az uralkodó érzés, hogy ez egy kétségbe esett salto-mortale, amely lehet, hogy az ország bukását fogja okozni, és amellyel szemben alig maradt hátra egyéb lehetőség. Széles körben így beszéltek erről a dologról, de mi minden esetre megdöbbenéssel látjuk ezt a fordulatot.

Főügyészhelyettes: Abban a hiszemben van a tanár úr, hogyha alkotmányos módon, erőszak nélkül megkérdezték volna a választókat, az ország Kun Bélára szavazott volna?

T: Én azt hiszem, mélyen tisztelt közvándló úr, hogy nem, hiszen Kun Béla akkor börtönben volt.

Főügyészhelyettes: Köszönöm, nincs más kérdésem.

E: A védelem részéről van valakinek kérdése?

Dr. Ujlaki Géza védő: Igen. Mielőtt azonban kérdeznék, kérem a méltóságos elnök urat, talán méltóztassék felolvastatni a tanú úrnak a nyomozás során tett vallomását, azért mert tudomásom szerint abban az időben még visszaemlékezett azokra a körülményekre, amelyekből következtethető, hogy Ágoston Péter tényleg csak az egyetemen értesült népbiztossá történt kinevezéséről, amihez éppen tanártársai gratuláltak neki.

E: Én úgy tudom, hogy a tanár úrnak a nyomozásán tett vallomásában egy szó sincs ebből, amit most az ügyvéd mond. /olvassa:/ „Én dr. Ágoston Pétert 1903-ban ismertem meg, mint nagyváradi jogakadémiai tanár[t], és ez idő óta baráti viszonyban voltam vele. Emlékszem,

hogy 1919. március vége felé, azon a napon, mikor a proletárdiktatúrát kikiáltották, s a népbiztosi kinevezések megjelentek volt, az egyetemi jogkar dékáni szobájában találkoztam dr. Ágoston Péterrel. Ez a délelőtti folyamán volt a reggeli órákban és rajtam kívül még ott volt Vámbéry Iusten²⁷ és még más egyetemi tanárok. Soha még nem láttam olyan levertnek, elcsüggedtnak Ágoston Pétert. Látszott rajta a lelki depresszió. Beszélgettünk a napi eseményekről és dr. Ágoston Péter a beszélgetés során akként nyilatkozott, hogy nem tudja mi lesz ebből. Látszott, hogy Ágoston Péter a fejleményektől nincs elragadtatva, de mivel azóta sok baj, szenvedés és bánat érte, a beszélgetés további folyományaira nem emlékezem. Miután dr. Ágostont huzamosabb idő óta ismerem, rám nézve megnyugtató volt az ő részvétele a kormányban, és lehetséges, hogy én vagy mások is ennek kifejezést is adtunk.

Egy másik alkalommal találkoztam Ágoston Péterrel s akkor olyanforma nyilatkozatot tett, hogy az irányzatot igyekszik jobb felé fordítani. Egyebet nem tudok.” Ebben tehát egy szó sincs abból, amit az ügyvéd úr mondott.

Dr. Ujlaki védő: Annak idején csak futólag olvastam. Szabad talán most megkérdezni tanú úrtól, nem méltóztatik-e emlékezni, hogy Ágoston Péter ott az egyetemen értesült népbiztosi kinevezéséről?

E: Erről már megkérdeztem én is.

T: Mondtam, hogy ezt nem tudom.

Dr. Ujlaki védő: De akkor méltóztatott tapasztalni az ő addig soha nem észlelt aggodalmát.

T: Azt láttam, hogy azt az egész alakulást nagyon nagy aggodalommal fogadta.

Dr. Ujlaki védő: Nem látszott-e rajta, hogy örült, hogy szerephez és hatalomhoz jut?

T: Nem. Különben is ő a Károlyi kormány által államtitkári hatáskörrel berendeltetett a minisztériumba.

Dr. Ujlaki védő: Ez tehát nem volt várható. – Méltóztassék most arra vonatkozólag nyilatkozni, milyen embernek ismerte meg Ágoston Pétert? Fanatikus szocialista volt-e, vagy pedig olyan szocialista, aki stréberségből csinálta ezt, hogy hatalomhoz jusson? Voltak-e olyan tények, vagy tett-e Ágoston olyan nyilatkozatokat, amelyek alapján tanár úr erre vonatkozólag nyilatkozhatik?

T: Igen. Én őt meggyőződéses szociáldemokratának ismertem, írásaiból és előadásaiból, amely utóbbiakat a jogászegyletben és másutt tartott.

Dr. Ujlaki védő: És tisztességes, becsületes embernek ismerte?

T: Természetesen igen. Soha semmiféle inkorrektiséget nem is tételezhettem fel róla.

Dr. Ujlaki védő: Merültek-e fel olyan tények, vagy nyilatkozatok, amelyekből következtetni tudna méltóságod arra, hogy ő a proletárdiktatúra alatt a halálra ítélték kegyelmi kérvényeinek elutasítása mellett szavazott volna?

T: Nincs semmi tudomásom ilyen irányban.

Dr. Ujlaki védő: Erről tehát egyáltalán nem méltóztatik tudni. Legyen szabad most már – miután a tanú úrnak egyben-másban kérték itt a véleményét – nekem is megkérdezni: képesnek tartja Ágoston Pétert arra, hogy ő ilyen kegyelmi kérvények elutasítására szavazott volna?

T: Erre nagyon nehéz felelni. Honnan tudhatom én, hogy hivatali működésében egy ember milyen intézkedéseket tesz?

Dr. Ujlaki védő: Hogyan magyarázta meg önmagának tanú úr, azt hogy Ágoston vállalkozott arra, hogy a kormányzótanácsban helyet foglaljon?

T: Én azt hittem eleinte, hogy ő mint a szociáldemokrata párt egyik legképzetesebb, sőt minden esetre legképzetesebb embere, a párt megbízásából kénytelen ott helyet foglalni, s az ő saját intencióiról csak azokból a később elejtett szavakból és azokból a kijelentésekből szereztem tudomást, amelyekre bátor voltam már vallomásomban utalni.

Dr. Ujlaki védő: Nem hallott tanú úr a proletárdiktatúra alatt arról, hogy Ágoston ellenforradalmárokat és túszoikat kiszabadított?

T: Nekem csak egy esetről van tudomásom, nevezetesen Nagy Ferenc²⁸ egyetemi tanár kollégánk esetéről, akinek ügyében ő, úgy tudom, két ízben is közbenjárt.

E: /Ágostonhoz/ Van valami kérdése?

Ágoston: Mikor kezdődtek az előadások akkor a második félévben?

T: Tudomásom szerint a proletár diktatúra kitörését megelőzőleg két nappal.

Ágoston Péter vádlott: Ezt azért kérdeztem, mert a tanrendből meg lehet állapítani, hogy nekem viszont az nap

lett volna az első előadásom. Csupán ezt akartam leszögezni. Már most ezzel kapcsolatban vagyok bátor rákérdezni, tud-e a tanú úrról, hogy azon a napon én állítólag csak azért mentem volna az egyetembe, hogy tudván kinevezésemet, bejelentsem a dékánnak, hogy ilyen körülmények között most már nem fogok előadást tartani?

T: Erről nincs tudomásom.

Ágoston vádlott: Ott volt-e, amikor a dékáni szobában beléptem?

T: Igen.

Ágoston vádlott: Tehát tudomást kellett volna erről vennie.

T: Kétségtelenül hallanom kellett volna, mert hiszen ott voltam én, azonban ilyen nyilatkozatot nem hallottam. Nekem is az a benyomásom hogy úgy volt, hogy előadást fogok tartani, de megzavartak. Egy ifjúsági csoport berróhant, kijelentette, hogy most már nincs magánjog, nincs közjog, szüntessék be az előadásokat. Ennek a helyzetnek megbeszélése végett gyűltünk össze a dékán szobájában.

E: Ha nincs több kérdés és észrevétel, tessék nyilatkozni a tanú megesketésére vonatkozólag.

Főügyész helyettes: Nem kívánom.

Dr. Ujlaki védő: Valónak fogadjuk el.

E: Köszönöm, a törvényszék a 318. § alapján mellőzi az eskü kivitelét.²⁹

Jegyzetek

¹ A népbiztosok perének iratait Budapest Főváros Levéltára őrzi. A jegyzőkönyv felkutatásában Fehér Csaba és Nagy Szabolcs voltak segítségemre; közreműködésüket itt köszönöm.

² Ágoston Péter 1874-ben született a ma Romániához tartozó Zombolyán, római katolikus vallású polgári családban, Augenstein Péterként. Jogot végzett, majd 1901-től a nagyváradai jogakadémián tanított. A sztrájkjog és a szociális jogok elméletének egyik kidolgozója; szociológusként a zsidókérdés elemzője. A nagyváradai jogakadémia azon két tanárának egyike, aki még 1903-ban nem írta alá a Somló Bódogot a miniszternél denunciókari levelet. 1919. január 1-jétől a budapesti tudományegyetem jogi karára nevezték ki, vitatott körülmények között. 1922-ben Moszkvába került, 1924-től Londonban, majd halála (1925) előtt rövid ideig Párizsban élt. Életéről bővebben Kupán Árpád: Változatos életpálya a viharos változások korában. Ágoston Péter élete 1–2. *Várad*, 2007. 9. és 10. sz. [http://epa.oszk.hu/00100/00181/00035/tarsadalom_01_kupan.htm]. Szakmai munkásságáról Berke Gyula: Ágoston Péter a munkajogász. Adalékok a magyar munkajog eszmétörténetéhez. *Jogtörténelmi Szemle*, 2014. 1. sz. 9–18. p. Politikai és szakmai pályáivéről Ormos Mária: *Katedrától a halálsorig*. Ágoston Péter 1874–1925. Budapest, 2011, Napvilág

³ A kinevezések körülményeiről Litván György: A forradalmi kormány és a budapesti tudományegyetem erőpróbája 1918–1919 fordulóján. *Történelmi Szemle*, 1968. 4. sz. 401–427. p. Somló Bódog helyzetéről Takács Péter: Somló Bódog élet- és pályarajza dokumentumokkal illusztrálva. *Jog – Állam – Politika*, 2016. 4. sz. 3–71. p.

⁴ 1920-ban Plósz Sándor 74, Pikler Gyula 56 éves volt; az ő nyugdíjazásuk végleges lett. Pikler gyakorlatilag visszavonult vidékre, és pszichológiai kísérletekbe kezdett. Illés Józsefet és Szladits Károlyt, akik ekkor 49 évesek voltak, később reaktívták.

⁵ *Nyírvidék*, 1920. 17. sz. 3. p. Kmety Károly 1920 folyamán tisztázta magát, és 1929-ben bekövetkezett haláláig a közigazgatási jog és közjog nyilvános rendes tanára maradt.

⁶ A peréről Rév Erika: *A népbiztosok pere*. Budapest, 1969, Kossuth Kiadó. A per Ágoston Péterrel kapcsolatos részeit illetően lásd 105–119. p.

⁷ Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Levelestár

⁸ Így Landler Jenő, Vágó Béla, Varga Jenő, Székely Béla, Kunfi Zsigmond, Lukács György, Fiedler Rezső, Landler Jenő, Rákosi Mátyás, Pogány József, Szántó Béla, Szamuely Tibor, Rónai Zoltán, Láday István, Böhm Vilmos, Hevesi Gyula, Csizmadia Sándor, Vantus Károly, Hamburger Jenő, Nyisztor György, Erdélyi Mór és Illés Artur.

⁹ Stocker Antal: *A nagy per. Cserny József és terrorista társainak bűnügye*. Budapest, 1919 (1920), Magyar Országos Véderő Egyesület. A Cserny-csoportot olykor Lenin-fiúknak nevezik, ami azonban a csoport vonatkozásában nem teljesen pontos megnevezés. A „Lenin-fiúk” kifejezéssel részben – általánosságban – a Tanácsköztársaság eleinte spontán módon alakuló, majd folyamatosan átszervezett karhatalmi különítményeinek összes tagjára szoktak utalni (közülük sokan szerették így nevezni saját magukat), részben pedig – konkrétan – a Szamuely Tibor által irányított csoportra. Ez a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának alárendelt, Szamuely által vezetett, egy ún. páncélvonaton az egész országot bejáró különítmény volt, mellyel mind az (1919. május 19-én lefegyverezett) első, mind a második Cserny-csoport gyakran együttműködött. Cserny József pere 1919. november 25-én kezdődött, emberölés és más bűncselekmények miatt; öt és 13 társát halálbüntetésre ítélték, kivégzésükre 1919. december 18-án került sor. Egy másik karhatalmista csoport tagjait 1919. december 20-án ítélték halálra, ugyancsak a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszéken; ezeket az ítéleteket 1919. december 29-én hajtották végre.

¹⁰ Rév 1969, 265. p. A távirat szövege ellenére a gyakorlatban a magyar kormány halogató politikát folytatott, mert a tervezett kiadatás rossz hatást gyakorolt a bírói karra. 1921 legelején ugyanis a Kúria kegyelmi tanácsa még tárgyalta a kegyelmi kérvényeket. A szovjetek nemcsak a tíz népbiztos, hanem minden letartóztatott kommunista ki-

- adatását szerették volna elérni; az táviratot ezért az oroszországi és az ausztriai sajtóban nyilvánosságra hozták. A nemzetközi botrány elkerülése érdekében a rigai (már a Bethlen-kormány képviselője által aláírt) megállapodás az oroszok számára kedvezőbb feltételeket tartalmazta: a hadifoglyokért cserébe nemcsak a 10 népbiztost, hanem 415 letartóztatott és elítélt kommunistát adtak ki. A nemzetközi körülményekről lásd még Csonka Laura: Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében. *Archivnet*, 2015. 3. sz.
- ¹¹ A védelem különböző aspektusait külön kötetben mutatta be: Ujlaki Géza (összeáll.): *Ágoston Péter dr. védelme*. Esztergom, 1920, Buzárovits G. A képviselő mellett szakirodalmi tevékenységet is kifejtett. (Nem azonos azzal az Ujlaki Géza nevű győri jogásszal, aki az egykori Idegenforgalmi Hivatal vezetőjeként 1932-ben a győri Rotary Club egyik alapítója volt.) Ő a szerzője *A választott bíráskodás kézikönyve* című kötetnek (Budapest, 1927, Dick Manó) és a „Törvénykezési Szemle. Bíróági gyakorlat választott bíráskodási ügyekben az 1929. évben” című szakkiknek (*Jogtudományi Közöny*, 1930. 10. sz. 140–141. p.).
- ¹² Ágoston úgy védekezett, hogy „ő az igazságügyi népbiztosságot nem vállalta el, már a jelölése ellen is tiltakozott. [...] A tanácskongresszus befejezése után Pozsonyba utazott, mint a csehszlovákokkal folytatott fegyverszüneti tárgyalások vezetője. E tárgyalások befejezése után Bécsbe ment”, mert a követség ideiglenes vezetésére kapott megbízást, ahonnan „július 30-án érkezett vissza Budapestre”. Másnap, „július 31-én már bent volt az Igazságügyi Népbiztosságban, ott jelentéseket hallgatott meg, de [a Tanácsköztársaság augusztus 1-jei bukásáig] már semmiféle ténykedést nem fejtetett ki”. Rév 1969, 113. p.
- ¹³ E tárgyú vallomását lásd Rév 1969, 114–115. p.
- ¹⁴ Ormos 2011, 130. p.
- ¹⁵ Ormos 2011, 260. p.
- ¹⁶ Ormos 2011, 259. p. A három meghallgatott professzor Vámbéry Rusztem, Szladits Károly és Navratil Ákos volt. A negyedik jelenlévő, Illés József ugyanis ekkor ismeretlen helyen tartózkodott, s a hatóságok nem tudták meghallgatni.
- ¹⁷ A Károlyi-kormányba való ki nem nevezésének körülményei legalábbis ezt erősítik. Ezekről (hallomás alapján) Bánffy Miklós és (tanúként) Károlyi Mihály is beszámolt visszaemlékezéseiben. Bánffy szerint „Károlyi Mihály nem talált igazságügy-minisztert a kormányba, József főherceghez menet véletlenül találkozott a siklóban a professzorral, aki az improvizált felkérést elfogadta. A siklóból kiszállva az akkor megjelent újságból értesültek Tisza István meggyilkolásáról, majd mire a főherceghez érkeztek, tapasztalták, hogy már megint nincs igazságügy-miniszter, mert Szladits Károly elpárolgott.” (Bánffy Miklós *Emlékeimből*. Kolozsvár, 1932. újranyomva: Szépművés Könyvek, 2017, idézi Ormos 2011, 261. p.; lásd még Bánffy Miklós: *Emlékezesek. Irodalmi és művészeti írások*. Kolozsvár, 2012, Polis.) Károlyi Mihálynál ez olvasható: „a kormány tagjaival együtt felmentem a Várba, hogy József főherceg előtt az esküt letegyük. A palota előcsarnokában kaptuk a hírt, hogy Tisza Istvánt a városligeti villájában meggyilkolták. Öt perccel az eskütétel aktusa előtt tudtuk meg ezt a megdöbbentő eseményt, amely kijelölt igazságügy-miniszterünket, Szladits Károlyt annyira megrémítette, hogy nyomban sarkon fordult, és eltűnt.” Károlyi Mihály: *Hit, illúziók nélkül* (1977). Ford.: Litván György. Budapest, 2013, Európa, 153. p. Az angol nyelvű kiadásban lásd *Memoirs of Michael Karolyi: Faith Without Illusion*. London, 1957, Dutton, 125. p. (Érdemes megjegyezni, hogy az angol szöveg csak „az igazságügy-miniszterünkre” utal, de nem említi Szladits Károly nevét.)
- ¹⁸ Ünnepi dolgozatok Dr. Szladits Károly egyetemi tanári működésének harmincadik évfordulója alkalmából. Írták a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem magánjogi szemináriumának tagjai. Budapest, 1937, Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Magánjogi Szemináriuma
- ¹⁹ A jegyzőkönyv oldalszámai: 16 381-től 16 388-ig. Ezen az iraton áthúzza, helyette ceruzával (oldalanként): 5684-től 5661-ig.
- ²⁰ Az irat élén álló név arra utal, hogy ki vezette a jegyzőkönyv szóban forgó részét. Márki-Zay Lajos (1885–1962) bíróági és parlamen-

- ti gyorsíró, jegyzőkönyvvezető, később országgyűlési tanácsos, az országgyűlési iroda főnöke. Elméleti munkája: *Az egységes magyar gyorsíró tankönyve I*. Budapest, 1927, Franklin. Hivatkozás neve: Lajos József Márki-Zay de Sarkad dr. (A név kialakulásáról lásd a „dr. Márki János királyi közjegyző és dr. Zay Lajos országgyűlési gyorsíró közötti örökbefogadási szerződés megerősítésére, az örökbefogadó nemességének, sarkadi előnevének és családi nevének örökbefogadott fiára leendő átruházására, illetve a sarkadi Márki-Zay kettős név használatának engedélyezésére” vonatkozó előterjesztést. *Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944*, 1917. június 10.)
- ²¹ A bírói tanács elnöke.
- ²² A jegyzőkönyvben a név cs-vel írva.
- ²³ Helyesen Bokányi Dezsőt. Bokányi Dezső (1871–1943) kőfaragó, politikus, újságíró, író, fordító. A szakszervezeti mozgalomban kezdett politizálni, később a Magyarországi Szociáldemokrata Párt egyik vezetője és a *Népszava* szerkesztője lett. Kőfaragói munkájával sokáig nem hagyott fel. Német nyelvtudása alapján gyakran járt külföldön, és fordított marxista műveket (tőle származik a „Világ proletárjai egyesüljetek!” jelszó magyar megfogalmazása), annak ellenére, hogy az általános választójogért folytatott küzdelmet eleinte fontosabbnak tartotta a forradalomnál. Végül elfogadta, sőt támogatta a MSZDP és az MKP egyesülését; az új pártnak később vezetőségi tagja lett. A Tanácsköztársaság idején munkaügyi és népjóléti népbiztos volt, majd katonai parancsnokként tevékenykedett. A népbiztosperben halálra ítélték. Később, a Szovjetunióban – egyebek mellett – Lenin műveit fordította magyarra, bemondóként dolgozott a moszkvai rádiónál, és újságot szerkesztett. 1938-ban koholt vádak alapján letartóztatták, és évekig börtönben tartották; 1943-ban egy börtönkórházban halt meg.
- ²⁴ Keresztes(sy) Gyula 1903-ig nyíregyházi kir. törvényszéki aljegyző, majd „telekkönyvi betétszerkesztő bíró”. A népbiztosperben a bírói tanács tagja, az 1930-as években ítélőtáblai bíró (1938-ban ő ítélte szabadságvesztésre Szálasi Ferencet), később fegyelmi okból nyugdíjazták.
- ²⁵ Herczeg Géza banktisztviselő volt, aki a Szent István-bazilikában tartott vasárnapi misén a Tanácsköztársaság elleni röpcédulákat osztogatott. A hívők között elvegyült politikai nyomozó, miután átvette a röpcédulát, letartóztatták, és a Markó utcai Budapesti Forradalmi Törvényszékre kísérték. Itt egy bírói tanács – tagjai Szirmai István törvényszéki jegyző, dr. Trattner Árpád ügyvédjelölt, Schreier Lajos szakács és Rózsa-Rosenfeld Izidor asztalossegéd – 1919 egyik júniusi hétfőjén halálra ítélte; az ítéletet kedden végrehajtották. Stenczei János ügyvédet és Nikolényi Dezső rendőrfogalmazót ugyancsak a Budapesti Forradalmi Törvényszék ítélte halálra 1919. április 23-án.
- ²⁶ Erre – állítólag – még 1919 januárjában került sor. Az *Egyenlőség* című lap szerint a kommunisták által az „uzsorások” ellen uszított bányászok, miután elfoglalták a postát és a vasutat, fosztogattak, pogromot rendeztek Salgótarjánban, amit a hadsereg fojtott el, mert a karhatalom nem mert fellépni a tömeg ellen. Más források ezt írják: „A községi jegyző 1920. július 14-én kelt, 1918–1919 eseményeit összefoglaló jelentésében pedig egyértelműen megállapítja: »Előljárók Salgótarjánból erőszakosan eltávolítva nem lettek.« Másik tévhit a »szörnyű vérengzés«, »vérfürdő«, melynek forrása a *Vörös Újság*. Ugyanez a lap ragasztotta Peyer Károly neve mellé a »salgótarjáni Haynau« jelzőt. Az újság »mintegy száz ember kivégzéséről« ír, minden bizonnyal az első ellenőrizetlen hírek hatására. Szecsey Ernő főszolgabíró jelentésében 40 halott szerepel, A *Nap* című újság »mintegy harminc halott«-ról tud, a *Bányamunkás* szerint 17, a *Népszava* forrásai alapján 10 volt az áldozatok száma. A salgótarjáni és környező községek halotti anyakönyveiben január folyamán 9 személy neve mellett jegyezték be erőszakos halálokokat. Általában »katonai karhatalmi század általi lelövés« a megjelölés, egy esetben pedig, a legelső áldozatnál »fosztogatók elől való meneküléskor fejlövés.«” Rombolás és fenyegetettség. Bizonytalan hónapok 1919. január 1. – március 21. In Salgótarjáni események 1918–1919.

Adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból 53., Salgótarján, 2007, 54–55. p.

- ²⁷ Elírás; valójában Vámbéry Rusztem (1872–1948) jogász, polgári radikális közíró, egyetemi tanár, az ismert orientalista, Vámbéry Ármin (1832–1913) fia. Keresztapja az akkor még trónörökös Edward walesi herceg, a későbbi VII. Edward. Elsősorban a büntetőjogot és kriminológiát művelte. 1896-tól az Igazságügyi Minisztériumban a törvény-előkészítéssel foglalkozott, később (1913-ig) királyi ítélőtáblai bíró volt. A *Jogtudományi Közlöny* (1913–1934) és a *Századunk* (1926–1935) című folyóiratok szerkesztője. 1914-ben szerepet vállalt a Polgári Radikális Pártban, 1918-ban a Nemzeti Tanács tagja lett. Politikai szerepvállalása miatt 1920-ban megfosztották katedrájától; azután ügyvédként működött. Védő József Attila első (1924) és Rákosi Mátyás második (1934/35) perében. 1938-ban Londonba,

majd az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. 1941-ben megfosztották magyar állampolgárságától, 1945-ben azonban az Ideiglenes Nemzetgyűlés saját döntése alapján meghívta képviselőnek. Később Magyarország washingtoni követe lett, megbízatása lejártakor, 1948-ban az Egyesült Államokban maradt.

- ²⁸ (verseghi) Nagy Ferenc (1852–1928) jogász és politikus; Nagyváradon, Kolozsváron, majd 1891-től Budapesten egyetemi tanár, az MTA tagja. Számos tudományos mű szerzője a kereskedelmi és váltójog terén. A párizsi Összehasonlító Jogtudományi Társaság levelező tagja, a hágai Nemzetközi Bíróságon Magyarország képviselője, 1909 után a Magyar Jogászegylet elnöke, 1912-től valóságos belső titkos tanácsos. 1886/87-ben a kolozsvári, 1914/15-ben a budapesti jogi kar dékánja, 1927-től a felsőházi tag.

- ²⁹ Helyesen: kivételét.

Jog

történeti szemle

2018
3–4. szám

BUDAPEST · DEBRECEN · GYŐR · MISKOLC · PÉCS · SZEGED

A TARTALOMBÓL

Program és cselekvés
dr. Charmant Oszkár életművében

A lókupeczek joga

A magánjog fejlődése Horvátországban
1848–1945

A közérdekű per a kartelljogban

A gyámok megtérítési igényének eszközei
többes gyámság esetén a római jogban

Vezetői felelősség a XIX. század végi
– XX. század eleji magyar és román
társasági jogban

A női munka szabályozásának
főbb csomópontjai a XIX. századi
Egyesült Királyságban,
kitekintéssel Magyarországra

Gondolatok a magyarok eredetéről
és államiságunk kezdeteiről

A nemzetiszocialista Németország
bírái büntetőjogi felelősségre
vonásának elmaradása

Szladits Károly tanúvallomása
a népbiztosok perében (1920)

Charmant Oszkár

TARTALOM

TANULMÁNYOK

ROKOLYA Gábor – Program és cselekvés dr. Charmant Oszkár életművében	1
SZABÓ Béla – A lókupeczek joga. Szavatossági kérdések a XVII. század európai jogtudományában	9
és gyakorlatában egy nevezetes esetgyűjtemény kapcsán	
KRESIC Mirela – A magánjog fejlődése Horvátországban 1848–1945	30
VARGA Norbert – A közérdekű per a kartelljogban	37
ÚJVÁRI Emese – A gyámok megtérítési igényének eszközei többes gyámság esetén a római jogban, különös tekintettel a fizető gyámtársat megillető utilis actio jellegére	45
MŰHELY	
PÁL Előd – Vezetői felelősség a XIX. század végi – XX. század eleji magyar és román társasági jogban	56
SZABÓ Péter Zsigmond – A női munka szabályozásának főbb csomópontjai a XIX. századi Egyesült Királyságban, kitekintéssel Magyarországra	68
DISPUTA	
KÉPES György – Gondolatok a magyarok eredetéről és államiságunk kezdeteiről	76
STÁL József – A nemzetiszocialista Németország bírái büntetőjogi felelősségre vonásának elmaradása	81
FORRÁS	
„Most már nincs magánjog, nincs közjog, szüntessék be az előadásokat”. Szladits Károly tanúvallomása a népbiztosok perében (1920) – TAKÁCS Péter	97
Adventi ajándék – karácsonyi kitüntetés. A Magyar Köztársasági Érdemrend és Érdemérem kitüntetettjei 1947-ben – FÖGLEIN Gizella	104
KÖNYVEKRŐL	
DOMANICZKY Endre – Fráter György új életrajza. Oborni Teréz könyvéről	105
STIPTA István – Nélkülözhetetlen segédkönyv a jogtörténeti jelenkor kutatásához. Soltész István könyvéről	106
SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet – Erdély jogtörténete	108
SZEMLE	
Az eleven jog fájáról. Könyvbemutató az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi	110
Tanszékén – BOJNÁR Katinka	
Egy doktori védés margójára. Farkas Ádám: Az állam fegyveres védelmének alapvonalai és a kiegészítést követő polgári evolúciója – KELEMEN Roland	111
Egy Bolyai-kutatás kezdete: a kartelljog történeti vizsgálata – VARGA Norbert	113
IN MEMORIAM	
Szádeczky-Kardoss Irma – VARGA Csaba	114
BIBLIOGRÁFIA	
Szádeczky-Kardoss Irma irodalmi munkássága – VARGA Csaba	116
HÍREK	119
E SZÁMUNK SZERZŐI	124

A címlapon: Charmant Oszkár közjegyző (Buda, 1861. február 27. – Innsbruck, 1925. május 29.)

Jog

történeti szemle

Nemzetközi szerkesztőbizottság:

Dr. Wilhelm Brauner (Bécs), Dr. Izsák Lajos (a szerkesztőbizottság elnöke), Dr. Peeter Järvelaid (Tallinn), Dr. Günter Jerouschek (Jéna),
Dr. Srđan Šarkić (Újvidék), Dr. Kurt Seemann (Bázel), Dr. Erik Štenpien (Kassa), Dr. Martin Löhnig (Regensburg)

Szerkesztőség: Dr. Barna Attila, Dr. Béli Gábor, Dr. Homoki-Nagy Mária, Dr. Koncz Ibolya, Dr. Máthé Gábor,
Dr. Mezey Barna, Dr. Révész T. Mihály, Dr. Stipta István, Dr. Szabó Béla

Főszerkesztő: Dr. Mezey Barna
Szerkesztő: Bódiné dr. Beliznai Kinga

A szerkesztőség címe: 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3., II. em. 211. Tel./fax: 411-6518

ISSN 0237-7284

Kiadja a Debreceni Egyetem Jogtörténeti Tanszéke, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéke,
a Károli Gáspár Református Egyetem Jogtörténeti-Jogelméleti Intézete, a Miskolci Egyetem Jogtörténeti Tanszéke,
a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Állam- és Közigazgatástörténeti Tanszéke, a Pécsi Tudományegyetem Jogtörténeti Tanszéke,
a Széchenyi István Egyetem Jogtörténeti Tanszéke, a Szegedi Tudományegyetem Magyar Jogtörténeti Tanszéke

Felelős kiadó: Dr. Mezey Barna
Kiadói munkálatok: Gondolat Kiadó